

Ім'я користувача:
Юрій Данч

Дата перевірки:
24.05.2023 16:52:59 CEST

Дата звіту:
24.05.2023 21:29:09 CEST

ID перевірки:
1015231912

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
100011750

Назва документа: **Jakab Dániel**

Кількість сторінок: **38** Кількість слів: **10831** Кількість символів: **83177** Розмір файлу: **1.41 MB** ID файлу: **1014908526**

11.3% Схожість

Найбільша схожість: **3.4%** з Інтернет-джерелом (<https://mek.oszk.hu/21700/21789/21789.pdf>)

10.8% Джерела з Інтернету **37** ..... Сторінка **40**

2.05% Джерела з Бібліотеки **2** ..... Сторінка **41**

1.15% Цитат

Цитати **4** ..... Сторінка **42**

Не знайдено жодних посилань

5.22% Вилучень

Деякі джерела вилучено автоматично (фільтри вилучення: кількість знайдених слів є меншою за **8** слів та **0%**)

4.82% Вилучення з Інтернету **308** ..... Сторінка **43**

2.96% Вилученого тексту з Бібліотеки **115** ..... Сторінка **47**

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи **16**

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра історії та суспільних дисциплін

Реєстраційний No _____

Дипломна робота

Введення радянського режиму в селі Мужієві

Йокоб Данієл Євгенійович

Студент(ка) IV/VIII-го курсу

Освітня програма Середня освіта (Історія)

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол No _____ / 201_

Науковий керівник:

Молнар Д. Єлизавета Олександрівна

доктор філософії, доцент

Завідувач кафедрою:

Чотарі Ю.Ю.,

к.і.н

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 201_ року

Протокол No _____ / 201_

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра історії та суспільних дисциплін

Введення радянського режиму в селі Мужієві

Курсова робота

Виконавець: студент(ка) IV/VIII-го курсу

Йокоб Данієл Євгенійович

Освітня програма: Середня освіта (Історія)

Науковий керівник **Молнар Д. Єлизавета Олександрівна**

доктор філософії, доцент

Берегове

2023

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Történelem és Társadalomtudomány Tanszék

A SZOVJET RENDSZER BEVEZETÉSE NAGYMUZSALY KÖZSÉGEBEN

Szakdolgozat

Készítette: Jakab Dániel

IV/8. évfolyamos hallgató

Témavezető: Dr. Molnár D Erzsébet

tudományos fokozat, cím, beosztás: PhD, docens

Beregszász – 2023

Зміст

Вступ.....	5
I. Розділ: Советизація Закарпаття.....	7
1.1. Стан Закарпаття після Другої світової війни	7
1.2. Месиво, перші кроки радянської влади	8
1.3. Неможливість існування релігії.....	11
1.4. Адміністративні та економічні зміни.....	14
1.5. Советизація освіти	16
1.6. Адміністративні та економічні зміни.....	18
II. Розділ: Советизація Великої Музнали.....	21
2.1. Початок советизації.....	21
2.2. Колгосп "Червоний Прапор"	23
2.3. Стан церкви	26
2.4. Зміни в повсякденному житті села в Радянському Союзі.....	29
2.5. Донбас	33
Висновки.....	35

Tartalom:

Bevezetés	5
I. fejezet: Kárpátalja szovjetizálása	7
1.1. Kárpátalja helyzete a II. világháború után	7
1.2. Megtorlás, a szovjetek első lépései	8
1.3. A vallás ellehetetlenítése	11
1.4. Közigazgatási és gazdasági változások.....	14
1.5 Az oktatás szovjetizálása	16
1.6. Közigazgatási és gazdasági változások.....	18
II. fejezet: Nagymuzsaly szovjetizálása	21
2.1. A szovjetizálás kezdete	21
2.2. A Vörös Zászlós Kolhoz	23
2.3. Az egyház helyzete	26
2.4. A falu hétköznapijainak megváltozása a Szovjetunióban	29
2.5. Donbász	33
Összegzés	35

Bevezetés

A II. világháború a 20. század egyik legmeghatározóbb időszaka volt. A világháború alapvetően átalakította a hatalmi viszonyokat. A vesztes nagyhatalmak gazdasága romokban hevert, elvesztették katonai erejüket és átmenetileg még szuverenitásukat is, tehát tartósan kiestek a hatalmi játszmákban való részvételből. A Szovjetunió ugyan óriási veszteségeket szenvedett, de a háború során létrehozott 12 milliós hadserege révén nagyhatalommá emelkedett. A térnyerésében az is szerepet játszott, hogy a totális diktatúra a fejletlen ország erőforrásait a hadseregfejlesztésre tudta koncentrálni.

A három győztes nagyhatalom, az Egyesült Államok, a Szovjetunió és Nagy-Britannia vezetői konferenciákon (Teherán, Jalta) igyekeztek közös nevezőre jutni, de sok mindenben nem értettek egyet. A sztálingrádi győzelem után kezdődő folyamatos szovjet előretörés következtében ellentétek mutatkoztak meg a nagyhatalmak között. Sztálin már a háború utáni térnyerését tervezte, Churchill ennek lassításán dolgozott. Rooseveltt a háború után is fenntartható együttműködésben reménykedett. Az 1945. július 17-augusztus 2-a között megtartott potsdami értekezleten még megmaradt az együttműködés látszata, a nagyhatalmak döntöttek a háborús bűnösök felelősségre vonásáról, és elhatárolták a megszállási övezeteket. Bár a szovjetek totalitárius rendszere élesen szemben állt a demokratikus angolszász felfogással, a britek és az amerikaiak jóváhagyták a szovjet területi nyereséget.

A háború lefolyása nagy hatással volt a mai Kárpátalja területére is. 1939-től egészen 1944-ig Kárpátalja ismét az anyaországhoz tartozhatott. Bár a vörös hadsereg 1944 október 2-án érte el Kárpátalja első települését, hivatalosan csak 1945. június 29-én lett a Szovjetunió része. Fierlinger Zdeněk ekkor írta alá az egyezményt Sztálinnal mely szerint Kárpátalját Szovjet-Ukrajnához csatolták. Ezt követően a teljes körű szovjetizálás várt Kárpátalja egész területére. Totális szocialista diktatúra került bevezetésre.¹

Mint rengeteg település Nagymuzsaly is áldozatul esett a második világháborút követő tragikus eseményeknek. Európában már mindenki nagyon várta a háború végét, a felszabadító szovjet hadsereget. A Kárpátok tövében, 1944. október 26-án jelentek meg a szovjet csapatok, mint felszabadítók. Tóth Kálmán úgy emlékezett, hogy Nagymuzsalyban ez percre pontosan 12:02 perckor történt, mert akkor látta utoljára az óráját, ugyanis az egyik szovjet katona megkérdezte hány óra, s mivel nem tudta oroszul a választ odatartotta a karján lévő óráját a katona szeme elé. A katona el is vitte az órát. „Az utcán tankok vonultak, mindenki félt a

---

¹DUPKA György: A kollektív bűnösség elvének alkalmazása a kárpátaljai magyarokkal és németekkel szemben, a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa határozatainak végrehajtása az NKVD-jelentések tükrében, 1944–1946. Doktori (PhD) értekezés, Budapest, 2014. 365.

faluban. A szovjet katonák vadul lövöldöztek a levegőbe, ettől kitört a pánik. Az asszonyok sírtak, a gyermekeket a padlásra bújtatták, teljes volt a káosz” – emlékezett erre a napra vissza Varga Nándor, aki akkor 18 éves volt.²

Szakedolgozatom témája tehát a szovjet rendszer bevezetése Nagymuzsaly községben. A téma feldolgozása közben több aspektusát fogom megvizsgálni a szovjetizálásnak. Az I. fejezetben Kárpátalja tekintetében fogom tárgyalni a témát. Ezt követően, a II. fejezetben, Nagymuzsalyra leszűkítve fogom lépésről, lépésre kifejteni a szovjetizálás menetét. Érinteni fogom az alapvető közigazgatási változásokat, a Kárpátalja területén bekövetkezett megtorlások folyamatát, a vallás helyzetét is. Mindemellett az oktatás megváltoztatása is fontos része az adott témának, így erről is fogok írni.

---

² Tóth Kálmán (1927), nagymuzsalyi lakos visszaemlékezése alapján.

I. fejezet. Kárpátalja szovjetizálása

1.1. Kárpátalja helyzete a II. világháború után

1944-ben bekövetkezett szovjet megszállásról és az azt követő eseményekről nyugodtan elmondhatjuk, hogy Kárpátalja életének ez volt az egyik legnagyobb sorsfordulója. A hatalomváltást követően nem békés, hanem radikális és véres események következtek. A közigazgatás teljes körű átalakításán kívül a háborút követő megtorlások sem maradtak el.

1944. október 2-a volt a nap, amikor a Vörös Hadsereg elérte Kárpátalja első települését. Ez a község Verbiás volt, a Volóci Járásban helyezkedett el. Nem kellett sokat várni, a hadsereg a hónap végén, pontosan október 27-én már Ungvárt is elfoglalta. Ezzel egy katonailag fontos hídfőállást is elfoglaltak, Ungvár „felszabadítása” rendkívül fontos lépés volt a Vörös Hadsereg részéről.³

Fontos elmondani, hogy a kárpátaljai magyarság gyakorlatilag két út előtt állt, ebből az egyik Csehszlovákia a másik pedig a Szovjetunió volt. Az nem volt kérdés, hogy az elkövetkezendő években újra kisebbségi nemzetté válnak és ezt elfogadva kell majd élniük mindennapjaikat. Az emberek egy része Prága felé tekintett, annak örültek, ha Csehszlovák fennhatóság alá kerül a terület, míg az emberek másik része a szovjet hatalomban, Moszkvában látta a jövőt.

A terület magyar lakossága számára a világháború következményei, a területek rendezése és az ezt követő politikai döntések, nagy mértékű károkat okoztak. Fontos kiemelni azt is, hogy mindennek következtében a vidék teljes magyar humán-, ipari- és agrárértelmissége nagy mértékben csökkent, sőt a lakosság munkaképes részét is megtizedelték a történelem eseményei. A társadalom összetétele megváltozott, így nehéz volt újraépíteni a gazdaságot, az infrastruktúrát.

Kárpátalja szovjetizálása 1944 és 1950 között folyt le. Ez idő alatt teljes mértékű kollektivizálás, politikai ellenségek megsemmisítése, vallásüldözés és természetesen a kommunista párt teljhatalomra juttatása ment végbe. Az „enyhülés” időszaka mindössze 1953 után jelentkezett. Ezzel Kárpátalján is kiépült az a totalitárius rendszer, amely alatt olyan államhatalmat értünk, amely a társadalom egészére kiterjeszti ellenőrzését, ebbe beletartozik az emberek magánélete is. A berendezkedő szovjet hatalomra ez kétségen kívül igaz volt. Az Szovjetunióban a tejhatalmat a szovjet párt gyakorolta. Megjelent a tömegterror, a

---

³ BOTLIK József–DUPKA György: Ez hát a hon... Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből 1918–1991. Mandátum–Universum, Budapest–Szeged, 1991. 51.

DUPKA György: A kárpátaljai magyarság, nemzetség elhallgatott tragédiája, 1944-1946. Intermix Kiadó Budapest–Ungvár 2020. 46.

megfélemlítés. Az ellenzék, a politikai ellenfeleket gyakorlatilag törvényen kívüli tekintették és ellenségként kezelték.

A szovjet történelem négy időszakából Kárpátalja három korszakon ment keresztül. Ezen időszakok leforgása alatt a lakosság élete jelentősen megváltozott. Az egyik és legfontosabb aspektusa a változásnak az volt, hogy az emberek egyre inkább a városokba költöztek, hiszen iparorientált volt a szovjet gazdaság. A gazdasági és társadalmi változásokat nagyban hozzájárultak az új „szovjet identitás” kialakulásához. Emellett elmondható, hogy a államhatalom nyomást is gyakorolt a társadalomra ezen identitás terjedésének eléréséhez.

1944. november 26-a és 1946 januárja között Kárpátalja gyakorlatilag egy miniállam volt, főhatóságokkal és minisztériumokkal is rendelkezett, az elnevezése Zakarpatszka Ukrajna volt. Ezen időszaknak a központi politikusa Iván Turjanica volt.

A háború következményei a társadalom felépítésében is nyomokat hagytak. A szomorú események következtében, elengedhetetlen, hogy megemlítsem azt, hogy a teljes magyar humán, ipari és agrárértelmiség gyakorlatilag megtizedelődött. Deportálások következtében is hatalmas változások álltak be, hiszen a magyar férfi lakosságnak ez nagy részét érintette. A kultúra tekintetében sem volt kíméletes az új hatalom, hiszen mind a tanintézetek, művelődési egyletek, klubok, társaságok és egyéb szervezetek működése jelentősen korlátozottá vált. Mindemellett, a földrajzi elnevezések, terek, utcanevek is nagy változáson mentek keresztül. Ezek a döntések gyakorlatilag nem csak megváltoztatták, hanem meg is nehezítették a kárpátaljai magyar lakosság hétköznapjait.⁴ Zakarpatszka Ukrajna egyetlen magyar nyelvű lapja, az ungvári Munkás Újság érzékeltette a változásokat. Az újság a politikai anyagokon kívül, amelyek kül- és belpolitikai témájúak voltak, a kultúráról, a kibontakozó művelődési életről és természetesen az anyanyelvi oktatás helyzetéről és lehetőségeiről is írt.⁵

1.2. Megtorlás, a szovjetek első lépései

A felkutatott és feldolgozott levéltári adatok alapján kijelenthető, hogy Kárpátalja szovjetizálása „Sztálin által jóváhagyott forgatókönyv szerint az NKVD közbenjárásával és a 4. Ukrán Front segítségével valósult meg. ... A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa 1944. november 12-i ülésén operatív végrehajtásra jóváhagytak a 0036-os sz., szigorúan titkos

---

⁴ BOTLIK József – DUPKA György- Ez hát a hon... 1918-1991. Mandátum kiadó Budapest, IV. fejezet, Az átmenet hónapja. 54.

DUPKA György- Egyházüldözés Kárpátalján 1944-1991. Intermix kiadó
A nagymuzsalyi református lelkész, Baksa Zsolt, közlése alapján

⁵ BOTLIK József – DUPKA György- Ez hát a hon... 1918-1991, Mandátum kiadó Budapest, IV. fejezet, Az átmenet hónapja

rendeletet, amelynek aláírója Petrov hadseregtábornok volt, illetve a front katonai tanácsának tagjai: Mehlisz vezérezredes, Novikov vezérőrnagy és Kariofilli tüzérségi altábornagy. A kilenc pontból álló dokumentum a legfelső katonai hadvezetés által jóváhagyott „kollektív bűnösség és büntetés elvének” kárpátaljai alkalmazását írta elő.” – olvasható Dupka György A kollektív bűnösség és büntetés elvének alkalmazása a kárpátaljai magyarok és németekkel szemben, a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa határozatainak végrehajtása az NKVD-jelentések tükrében, 1944–1946 című Doktori (PhD) értekezésében.⁶

A kárpátaljai lakosság életének legtragikusabb időszakának kezdete 1944. novemberére datálható, hiszen nem sokkal a hatalom átvétele után, kezdetét vette a kárpátaljai magyar és nem mellesleg német lakosság megtörése. Kidobolták a falvakban és városokban, hogy tizennyolc éves kortól ötven éves korig minden magyar férfi jelentkezzen a községházán személyazonossági igazolvánnyal. 1944. november 14-től 17-ig végrehajtották a 15–50 év között lévő német és magyar férfiak katonai regisztrációját. November 16-án már azt is belefoglalták, hogy azon férfiak, akik ebben az évben fogják tölteni a 18-at is jelentkezzenek három napos munkára. Mindemellett, a férfiak, akik a magyar vagy német hadseregben szolgáltak, nemzetiségtől függetlenül, nyilvántartásba vétele is megkezdődött. A parancsnokok azt is közölték a megjelent férfiakkal, hogy november 18-án ismét meg kell jelenniük. Fontos elmondani azt is, hogy a parancs értelmében az, aki nem jelent meg az adott időpontokban haditörvényszék elé kell állítani.

November 18. kegyetlen nap volt, hiszen, aki ekkor megjelent a hivatalokban már haza sem mehetett, hogy akár elbúcsúzzon szeretteitől vagy akár több élelmet vegyen magához. A hatóságok azzal nyugtatták az embereket, hogy az élelmezésük meg lesz oldva út közben. A személyes adatok ellenőrzése után elmondható, hogy gyakorlatilag légerviszonyok közé kerültek, hiszen az épületet már csak ellenőrzés alatt hagyhatták el. A legtöbb férfi abban a hitben volt, hogy mindössze három napra kell elmenniük, nem aggódott három napi munka miatt.

Az elkövetkezendő napok a szembesülésről és a gyötrelmről szóltak. A férfiakat gyűjtőközpontokban szállították, természetesen gyalog, konvoj formában. A legnagyobb központ Kárpátalja területén Szolyván volt. Az idekerült embereket onnan szállították tovább

---

⁶ DUPKA György A kollektív bűnösség elvének alkalmazása a kárpátaljai magyarokkal és németekkel szemben, a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa határozatainak végrehajtása az NKVD-jelentések tükrében, 1944–1946 Doktori (PhD) értekezés. 44.

különböző lágerekbe, ahol a legtöbb ember életét is vesztette, már, aki egyáltalán eljutott odáig.⁷

1. A szolyvai siratófal⁸

Dupka György kutatása alapján, amelyet a *Halottaink 1944–1959 A kárpátaljai szovjet népiirtás eddig ismert áldozatainak névsora* című munkájában olvashatunk, elmondható, hogy a Kárpátalján élő magyarok száma nagy mértékben csökkent történelmünk ezen időszakában és ez nem csak a világháború miatt történt. Kárpátalja összlakossága 1941-ben 852 546 fő volt, ebből 245 286 volt magyar, ez a lakosság 28,77%-a. 1946-ra Kárpátalja összlakossága csökkent: 755 900 főre. Ugyanezen évre a magyarság százalékos aránya mindössze 17,80% volt, ez 134 588 magyar embert jelentett. Ezen adatokból egy 45%-os fogyás mutatható ki a magyar lakosok számában, ez -110 728 embert jelentett. Ha belegondolunk ez elképesztő mennyiségű embert jelent.⁹

A lágerekben töltött éveket a kegyetlen és az embertelen jelzők lehetne a legjobban leírni. Az éhezést minden egyes deportált férfinak meg kellett ismernie és el kellett szenvednie, nem csak a munkatáborokban, hanem az oda vezető úton is kíméletlenül bántak a férfiakkal, sokan,

---

⁷ Hadifogság, málenkij robot, gulág. Kárpát-medencei magyarok és németek elhurcolása a Szovjetunió hadifogoly- és kényszermunkatáborai (1944–1953). A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpontjának kiadványa, MOLNÁR D. Erzsébet: A kárpátaljai németiség szovjet hadifogolytáborokba hurcolása és internálása (1944–1946) 246. old.

BOTLIK József–DUPKA György: *Ez hát a hon... Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből 1918–1991. Mandátum–Universum, Budapest–Szeged, 1991.*

DUPKA György: *A kárpátaljai magyarság, nemzetség elhallgatott tragédiája, 1944-1946. Intemix Kiadó Budapest–Ungvár 2020. 118.*

⁸ <https://karpatalja.ma/sorozatok/karpatalja-ma/karpatalja-ma-a-szolyvai-siratofal/>

⁹ DUPKA György *Halottaink 1944–1959 A kárpátaljai szovjet népiirtás eddig ismert áldozatainak névsora* 361.

akik nem bírták a gyaloglást, a tempót az örök lelőtték. A táborokban egésznapos munka várt az odaérkezőkre, mindez szörnyű életkörülményekkel párosult.⁹

Ezen tragédiát Kárpátalján is megpróbálták nagyon sokáig eltitkolni a nyilvánosság elől. A hivatalos szervek mindent megpróbáltak elkövetni annak érdekében, hogy meg nem történtenek jelenítsék meg vagy legalábbis a háború számlájára írják. Rengeteg mindennek meg kellett változnia ahhoz, hogy 1989. november 18-19-én tudományos emlékülést rendezhessen Beregszászban a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség. Mégis a túlélők történeteit, feljegyzéseit nem lehetett teljes mértékben „eltüntetni”. A lágerekben való életről több feljegyzés is készült, naplók maradtak fenn, amiből meg lehet tudni, hogy milyen is volt ott az élet. Egyes férfiak még úgynevezett lágerverseket is írtak, a legtöbbszörnek, ami fennmaradt a szerzője ismeretlen. 1946 volt a fordulópont, ugyanis ekkor kezdték el hazaengedni az életben maradt férfiakat, viszont a túlélők száma elenyésző volt, hiszen megközelítőleg az elhurcoltak 70%-a nem élte túl az embertelen megpróbáltatásokat. A halottak csontjai a földben, tömegsírokban hevernek, Szolvátük egészen Szibériáig.¹⁰

Koncepciók perkei keretein belül több közjegyzőt, vállalkozásvezetőt, bíróságok és a közjegyzői hivatalok alkalmazottjait, az első szovjetellenes aktivistákat tartóztattak le. Ennek a lényege, hogy a nép ellenségeit gyakorlatilag el tudják távolítani. Őket általában kémkedéssel és egyéb államellenes cselekményekkel gyanúsították. Az 1945. január 23-tól február 17-ig terjedő időszakban 2378 embert vettek őrizetbe.¹¹

1.3. A Szovjetunió valláspolitikája Kárpátalja tekintetében

A kárpátaljai magyar lakosság többsége, a második világháború végén, a görög katolikus egyházhoz tartozott, ez megközelítőleg 460 ezer személyt jelentett. A többi vallást, ehhez képest lényegesen kevesebb hívő gyakorolta. A pravoszlávok száma megközelítőleg 109 121 ezer volt, emellett 81 ezer római katolikus és 78 ezer református élt Kárpátalján.¹² A görögkatolikus vallást be is tiltják Kárpátalján, amely ezelőtt a legnépesebb egyház volt. A református egyház nem került betiltásra, viszont 20 lelkészt deportáltak szibériai fogolytáborokba.

Az USZSZK Legfelsőbb Tanácsa 1946. január 24-én határozatot fogadott el. A határozat alapján életebe lépett a Szovjetunió 1936-os, illetve az USZSZK 1937-es alkotmánya és

---

¹⁰DUPKA György: A kárpátaljai magyarság, nemzetség elhallgatott tragédiája, 1944-1946. Intemix Kiadó Budapest–Ungvár 2020. 187.

¹¹О. Д. Довганич, О. М. Корсун: АКЦІЯ КОМАНДУВАННЯ 4-го УКРАЇНСЬКОГО ФРОНТУ І ВІЙСЬК НКВС ПО ЗАТРИМАННЮ ТА ІЗОЛЯЦІЇ ВІЙСЬКОВОЗОВОВ'ЯЗАНИХ УГОРЦІВ І НІМЦІВ ЗАКАРПАТТЯ. In: Науково-документальна серія книг «Реабілітовані історією» 58. old.

¹²OFICINSZKIJ Román: Szekularizáció szovjet módra. In: Kárpátalja 1919-2009 történelem, politika, kultúra, Argumentum MTA Etnikai-nemzeti kisebbségkutató Intézete, III. Fejezet. 288.

törvényei, emellett akkor lépett életbe a Népbiztosok Tanácsának 1918. január 20-i Dekrétuma is, a lelkiismereti szabadságról, az egyházi és vallási közösségekről. Ettől kezdve a vallási szervezetek működését Kárpátalján is két állami hivatal látta el, az Orosz Pravoszláv Egyház Ügyeinek Tanácsa és a Vallási Kultuszok Ügyeinek Tanácsa. Ezelőtt az egyházak az Állami Politikai Hivatal felügyelete alá tartoztak. Az új hivatal felállításával valójában csak formálisan vonták ki az egyházakat a titkosszolgálat közvetlen adminisztratív irányítása alól.¹³

A Szovjetunió valláspolitikájának következtében a kárpátaljai történelmi egyházak is sokat szenvedtek. Üldözték az egyházakat, rengeteg pap elmenekült. Vallás területén, az új, berendezkedő hatalom a kárpátaljai magyarság egészét büntette. Az elhurcolások, deportálások a közemberek mellett a papokra is kiterjedtek, hiszen a szovjet ideológiának ellenségei voltak. A református egyházon keresztül jól szemléltethető, hogy mekkora kárt is okozott az új rendszer, az 1950-es évekre a kárpátaljai református lelkészek száma 67 lett. Fontos azt is elmondani, hogy segítségben még csak reménykedni sem tudtak sem a papok, sem mások, így a helyzet kilátástalan volt.¹⁴ Ez a tisztogatás politikai okokból történt. 1945 után elsősorban azokat a papokat próbálták eltüntetni, akiknek a legnagyobb, akár döntő szava volt az egyházon belül. A papok elhurcolása több hullámban történt. A legtöbb papot 1945-ben, 1947-ben és 1949-ben ítélték el, deportálták. Az utolsó ezzel kapcsolatos ítélet 1952-re datálható.

Az egyházzal kapcsolatos tevékenységek tilosnak voltak minősítve és természetesen ezen szabályok megszegése szankciókat vont maga után. Mindebből kifolyólag, kijelenthető, hogy az újonnan kialakult helyzetben az egyház működtetésének és működésének minden aspektusa meglehetősen nehéz és veszélyes volt. A papi hivatás nem biztosított tovább megélhetési lehetőséget, hiszen veszélyben volt az elemi szükségleteiknek a kielégítése is. Az államosítás kiterjedt az egyházra is. A papi lakások és a plébániák sem maradtak biztonságban az új állam hatalma alatt. Mindemellett a lelkipásztoroknak még adót is kellett fizetniük, ha tevékenykedni akartak. Azon egyházi személyek, akiket nem hurcoltak el, komoly megfigyelés alá kerültek. A megmaradt templomokban megrendezésre kerülő egyházi tevékenységeket is ellenőrizték, félénként be kellett mutatni a pénztárkönyvet a helyi állami hatóságoknak. Nem engedték működni azt a vikáriust, aki szabályszerűen került pozíciójába. Helyette olyan papok kerültek vezető pozícióba, aki kompromisszumképesek voltak.¹⁵

---

¹³ Szamorovszkyné NAGY Ibolya: Egyházipolitika szovjet módra. In: Kárpátalja története örökség és kihívás, Monográfia, II. RF KMF – „RIK-U” Kft. Beregszász–Ungvár 2021. 530-531. old.

¹⁴ OFICINSZKIJ Román: Megtűrt pravoszlávok és üldözött reformátusok. In: Kárpátalja 1919-2009 történelem, politika, kultúra, Argumentum MTA Etnikai-nemzeti kisebbségkutató Intézete, III. Fejezet. 296.

¹⁵ DUPKA György összeállításában: Egyházüldözés Kárpátalján 1944-1991 (Idővándor állandó és a mobil tematikus kiállítás katalógusa a Tiszabökényi Árpád-házi Szt. Erzsébet és a Mártírok r. k. templomban) 33.

A korlátozások már akkor megjelentek, amikor a „felszabadító” csapatok áthaladtak a településeken. Az egyház szolgálói és hívei sem voltak biztonságban. A szovjet megszállás következtében rengeteg lelkész hunyt el. Jelen voltak a koncepciók perek, melyek következtében szibériai lágerekbe is kerültek egyházi tisztségviselők, mintegy 20-an, ők soha nem tértek vissza. Többek között ilyen tragikus körülmények között vesztette életét: Szutor Jenő, beregszászi, Narancsik Imre nagymuzsalyi és Balogh Sándor eszenyi lelkész is. Az egyházaknak nehéz volt átvészelnük a Szovjetunió megpróbáltatásait. Az egyházpolitikáról már önmagában az is mindent elmond, hogy a lágerekben több református lelkész vesztette el életét, mint a második világháborúban.¹⁶

A görögkatolikus egyház felszámolását a megszállók 1944-ben kezdték meg. 1949-ben, az egyház intézményes felszámolását követően, az akkor jelenlévő 265 plébánia 350 papjából 129-et, akik ragaszkodtak a hitükhöz kényszermunkára ítélték, elhurcolták, sokukat ki is végezték. Mindennek következtében megközelítőleg 28 ezer görögkatolikus magyar, 16 ezer román, 4 ezer szlovák és kb. 400 ruszin/ukrán hívő maradt pásztor nélkül. Közülük sokan a pravoszláv vallásba kényszerültek, mások felvették a római katolikus vallást.

A visszatérések csak Sztálin halála után következtek be, de el muszáj elmondani, hogy mindenki, aki hazatért fizikailag megrokkant addigra. A papi hivatás gyakorlása korlátozott, gyakorlatilag tiltott volt, minden egyházzal kapcsolatos tevékenységre csak titokban, otthon volt lehetőség. A rendőri megfigyelés hétköznappossá vált, gyakran be is mentek és felforgatták a lakásokat. 1989 volt a rehabilitálás megkezdődésének az éve. A görögkatolikus egyház törvényesítése is csak 1989-ben ment végbe. Viszont addigra már, a szovjet betelepítések következtében megerősödött a pravoszláv egyház is, így nem volt könnyű, gyakorlatilag harcolniuk kellett a görögkatolikusoknak templomaik visszaszerzésének érdekében. Az eltelt évek során sok pap, főpap, püspök, teológus és szerzetes esett áldozatul az elnyomó rendszernek.¹⁷

Kárpátalján 1945-ben 41 latin szertartású pap működött 72 egyházközségben, 68 templomban. Ez hatalmas változáson ment keresztül, ugyanis a szovjet rendszer berendezkedésének első évének a végére már csak 32 papról és 57 templomról beszélhetünk. Fontos elmondani azonban, hogy közel 40 ezer hívet egyesített az egyház. A helyi római katolikus egyház élén 1946 áprilisától Pásztor Ferenc püspöki helynök állt, aki a 4 esperesi

---

¹⁶ FODOR Gusztáv: Református múltunk kezesség I. adattár, kárpátaljai református gyülekezettörténeti kutatásokhoz 1523-2016, Narancsik Imre Kutatói Műhely.

¹⁷ DUPKA György összeállításában: Egyházüldözés Kárpátalján 1944-1991 (Idővándor állandó és a mobil tematikus kiállítás katalógusa a Tiszabökényi Árpád-házi Szt. Erzsébet és a Mártírok r. k. templomban) 51.

körzetet – Ungvári, Nagyszőlősi, Beregszászi és Huszti – irányította. A római katolikus egyház tekintetében ki kell emelni azt, hogy a szervezet a pápa közvetlen irányítása alatt állt, ami a szovjet rendszernek nem volt kedvező. Célja volt az új rendszernek a helyi római katolikus egyházat elszakítani a pápa alárendeltségéből. Egy önálló püspökséget szerettek volna létrehozni Kárpátalján. A szovjet rendszer szerette volna szétszakítani az egyházat, viszont Pásztor Ferenc hevesen ellenezte ezt, emiatt 1949 márciusában letartóztatták és 25 évre Szibériába száműzték, ahol végül meghalt. Az őt követő Bujaló Bernát ungvári plébános sem támogatta a szakítást a pápával, ezért őt 1952 áprilisában tartóztatták le, és ítélték 10 év javító-nevelő munkatáborban letöltendő szabadságvesztésre.

2. Kimutatás a szovjet terror kárpátaljai római katolikus vértanúiról¹⁸

Nº	Név	Születési helye	Pappászentelés	Működési helye	Börtön	Halálozás
1.	Árvay Dezső	Szatmárnémeti, 1904.05.01.	1926	Újlak (Lázati)	1950-ben 6 évre ítélték	Újlak, 1962.08.25.
2.	Bakó Zoltán	Zvolen (Zólyom) 1911.05.01.	1938	Kisszelmenc	1950-ben 25 évre ítélték	Munkács, 1966
3.	Bártfay Kálmán	Eperjes, 1886. 07. 15.	1909	Nagyszőlős, (Perecseny)	1949-ben 25 évre ítélték	Ungvár, 1964.06.22.
4.	Dr. Bujaló Bernát	Rát, 1901.08.22.	1925	Ungvár	1952-ben 10 évre ítélték	Rát, 1979.02.12.
5.	Csáti (Czap) (Csáti-Uzán) József	Kapos, 1912.01.26.	1939	Szerednye, Munkács	1951-ben 5 évre ítélték	Munkács, 1993.03.01.
6.	Galambos (Donweber) József	Szentgotthárd, 1913.03.03.	1939	Bene, Szlatina (1985.II.25), Huszt)	1950-ben 25 évre ítélték	Huszt, 1985.12.02.
7.	Haklik Sándor	Beregszász, 1893.12.19.	1916	Rát (Újlak)	1949-ben 25 évre ítélték	1949/1950.
8.	Heveli Antal	Kaplony, 1916.08.21.	1939	Szlatina, Szolyva,	1950-ben 25 évre ítélték	Szolyva, 1999.07.21.
9.	Homolya Péter	Kelecsény, 1903.12.23.	1927	Körösmező, Onokóc, Beregszász	1951-ben 25 évre ítélték	Beregszász, 1981.11.22.
10.	Horváth Ágoston	Turjaremete, 1914.05.12.	1941	Szerednye, Perecseny, Ungvár,	1947-ben 10 évre ítélték	Ungvár, 1990.12.10.
11.	Hudra Lajos	Bereglányfalú (Lalovo), 1919.03.19.	1947.04.13.	Huszt, Szlatina, Munkács	1949-ben 25 évre ítélték	Munkács, 1995.12.10.
12.	Lőrincz István	Nagykároly, 1889.08.19.	1912	Ordarma, Homok	1945-ben 3 évre ítélték	Homok, 1978.06.24.
13.	Pásztor Ábrahám Ferenc	Ungvár, 1880.01.14.	1949	Dobóruszka, Beregszász	1949-ben 25 évre ítélték	Tajset, 1951.10. 15.(16)
14.	Sörös (Pivovár) János	Szenna, 1892.07.03.	1915	Munkács (Berezna),	1951-ben 25 évre ítélték	Munkács, 1958.
15.	Dr. Tempfli István	Csanálos, 1908.07.18.	1930	Nevetlenfalú, Körösmező, Rahó	1951-ben 25 évre ítélték	Rahó, 1988.04.14.
16.	Tindirna Ernő	Latrubia (Amerika) 1892	1916	Bárdháza	1951-ben 25 évre ítélték	Ungvár, 1972.01.19.
17.	Dr. Tóth József	Beregszász 1903.01.12.	1925	Szerednye	1946-ben 3 évre ítélték	Szerednye, 1973.
18.	Tökés (Trefszker) György	Zajta, 1891. 02. 25.	1915	Huszt	1950-ben 25 évre ítélték	Huszt, 1973/1975.
19.	Plackinger Pál	Nagytarzna, 1915. 02. 16.	1942	Királymező, Técső, Visk	1949-ben 25 évre ítélték	Szatmárnémeti, 2002.10.8.

1945 és 1952 között 19 plébánost tartóztattak le és ítélték el. A büntetés 3-tól 25 évig terjedő szabadságvesztés volt. Fontos elmondani, hogy a római katolikus közösséget mindenek ellenére nem sikerült megtörni, viszont a kapcsolat a Szentszékkal megszakadt.¹⁹

1.4 Közigazgatási és gazdasági változások

A Szovjetunió élén álló személyek tevékenységét, hatalmát Officinszkij Román megfogalmazásával lehet a legjobban szemléltetni. Kárpátalja 1919-2009 címmel rendelkező

¹⁸ DUPKA György- Egyházüldözés Kárpátalján 1944-1991. Intermix kiadó 9. old.

¹⁹ Szamorovszkyné NAGY Ibolya: Egyházpolitika szovjet módra. In: Kárpátalja története örökség és kihívás, Monográfia, II. RF KMF – „RIK-U” Kft. Beregszász–Ungvár 2021. 535-537. old.

könyvben olvasható, hogy „A Szovjetunió vezető rétegét képző nómenklatúra destruktív szerepet játszott, tagjai lelkiileg és anyagilag kifosztott emberek millióiért voltak felelősek”.²⁰ Nem volt kivétel ezen kifosztás alól Kárpátalja lakossága sem. Kárpátalján, mint az egész Szovjetunió területén, a kommunisták kerültek vezető pozíciókba, a közigazgatás területén. Ezen pozíciók betöltésére közel félezer kommunistát küldtek 1945-1946 között Kárpátalja területére. Az új vezetőkről elmondható, hogy Kárpátaljára területéről előre megvolt a véleményük, hiszen egy korlátolt, szegény régióként tekintettek rá. Ez lehetett a kiváltó oka a Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottsága által kiadott négy határozatának, amely Kárpátalja fejlesztéséről szólt, írták le menetét, mindezt 1946-1950 között. Az egyik kiemelendő, meghatározó intézkedés az volt, amely szerint több mint háromezer szovjet szakembert kellett telepíteni a megyébe.²¹ Kárpátalján az első kolhoz 1946 folyamán hozták létre, viszont 1950-re már 532 működő kolhoz volt ebben a térségben. Általában a nagyobb falvakban több kisebb kolhoz hoztak létre.²² Természetesen szovhozok, állami tulajdonú mezőgazdasági nagyüzemek, is voltak Kárpátalja területén.

A gazdaság újrászervezése, mint minden „felszabadított” területen, Kárpátalján sem maradhatott el. Az emberek kizsákmányolása is része volt ennek a folyamatnak, hiszen a kommunista ideológia része az államosítás. Nem kellett sokat várni arra, hogy ez a gyakorlatban is megjelenjen, megkezdődött a magántulajdon állami tulajdonba való integrálása. Ebbe beletartozott minden állat, termőföld, sőt még az eszközök is. Természetesen nem mindenki járult ehhez hozzá önként, így az új vezetés az erőszak alkalmazásától sem tartózkodtak. A kulákok, nagyobb magántulajdonnal rendelkező személyek lettek az állam legnagyobb ellenségei, sokan börtönbe is kerültek.

Az emberek munkahelyeül ezt követően első sorban a kolhozok szolgáltak. A kolhozokban gyakorlatilag egész napos robot várt a munkásokra nagyon alacsony bérezéssel párosítva. A legtöbb család élete nehezebb lett. Volt olyan, ahol még a gyerekeket is bevonták a munkába.²³

Erőszakos iparosítás és a tervgazdálkodás párosult az államosítás mellé a szovjet gazdasági formában. A legnagyobb probléma ezzel az volt, hogy az ipari tevékenységre nem

---

²⁰ OFICINSZKIJ Román: Nómenklatúra. In: Kárpátalja 1919-2009 történelem, politika, kultúra- Argumentum MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, III. Fejezet. 219. – helytelen hivatkozás, hiányzik a szerkesztő

²¹ OFICINSZKIJ Román: Nómenklatúra. In: Kárpátalja 1919-2009 történelem, politika, kultúra- Argumentum MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, III. Fejezet. 219.- rövidített hivatkozási forma szükséges

²² OROSZ Júlia: A falusi parasztság – egy kolhoz belső életének jellegzetességei Kárpátalján, 1948–1953, Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára kiadó, 2020. 101. oldal

²³ OFICINSZKIJ Román: A korszak általános jellemzése In: Kárpátalja 1919-2009 történelem, politika, kultúra, Argumentum MTA Etnikai-nemzeti kisebbségkutató Intézete, III. Fejezet. 216.

legmegfelelőbb területeken is próbálták erőltetni az iparosítást. Erre tökéletes példa Tiszahát gazdasági élete, amely ezen korszak elején lassan fejlődött, beleértve az ipart is. Tiszahát Kárpátalja legértékesebb mezőgazdasági területe volt. Ellenpéldaként viszont, muszáj megemlíteni Beregszászt. Az egyetlen magyar többségű városban, 1945 előtt 3 téglagyár, 2 malom, 2 fűrésztelep és más apró gyárak, üzemek összesen 280 munkást foglalkoztattak, ami be kell, hogy lássuk elég kevés. 1945 májusában azonban változás vette kezdetét, először téglagyárak jelentek meg a város közelében. Az új gazdasági cél, a következő évtizedekre nézve, a foglalkoztatottság növelése lett. A hagyományos helyi iparágak területén is megjelent az előrehaladás, ez kimutatható, mind a konzervgyár, mind a takarmány-keverék üzem egyre nagyobb mértékeket öltő fejlődésében. Mindemellett új iparágat is megjelentek, ilyen volt például a gépjavítóüzem, a perlitbánya és majolikaüzem, illetve varroda is. A fejlődés a foglalkoztatottak számából mutatható ki a legjobban, hiszen amíg 1946-ban mindössze 938 beregszászi gyári és üzemi munkás volt, az 1960-as évek közepére már meghaladták a 8400 főt is. Mindez az újonnan megjelenő iparágaknak és bővítéseknek volt köszönhető, rengeteg új munkahely, munkalehetőség jött létre pár évtized leforgása alatt.²⁴

1946. február 10-e, ekkor kapcsolódott be először Kárpátalja a szovjet választásokba. A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsába választottak képviselőket. Ahhoz, hogy a választások gond nélküli lebonyolítását biztosítsa az állam, Kijevből és Moszkvából küldtek felügyelőket. Az első helyhatósági választások 1947. december 21-én kerültek megrendezésre. A választásokról elmondható, hogy teljesen formálisak voltak, mégis a közhatalmi szervek különleges készültségben álltak. Többek között az 1947-es Técsői járás Novoszselica (Sósujfalu) településén lefolyt szavazás lehet kiemelni, hiszen itt 10 fegyveres őr állt a szavazófülkék előtt a kellemetlenségek elkerülésének érdekében. A szavazás a következő évek folyamán egy automatikusabbá vált az élet folyt a „normális” kerékvágásban.²⁵

1.5. Az oktatás szovjetizálása

1944. március 19-én miután a német csapatok megszállták Magyarországot mindenhol véget ért a tanév március 31-én, így tehát a mai Kárpátalja területén is. A szovjet csapatok bevonulását követően, ami október végére tehető, 2-3 hét elteltével újrakezdték a tanulók beiskoláztatását. Az oktatási rendszer visszaállása december végére tehető. Fontos megemlíteni viszont, hogy az osztályok létszáma és a tanárok száma is lecsökkent.

---

²⁴ BOTLIK József-DUPKA György- „Ez hát a hon...”; Mandátum kiadó, Budapest, 1991. 76.

²⁵OFICINSZKIJ Roman: Szovjet Kárpátalja. A korszak általános jellemzése. In: Fedinec Csilla – Vehes Mikola (szerk.): Kárpátalja 1919-2009 történelem, politika, kultúra. Argumentum – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, Budapest, 2011. 218.
BOTLIK – DUPKA. 1991. 64.

1944. december 5-én létrejött egy 17 fős közoktatási megbízotti hivatal, amely a Pedagógiai Bizottság nevet viselte. A bizottságot Kárpátontúli Ukrajna Néptanácsa hozta létre az új hatalom nevében. A bizottság élén Ivan Kercsa professzor állt, akinek lépéseket tett az oktatás helyreállításának érdekében, a 6. számmal kiadott rendelkezésében arra szólította fel a pedagógusokat, hogy jelentkezzenek korábbi iskoláikba, és kezdjék meg a tanítást. A 7. számmal kiadott rendelkezése viszont egy másik témát érintett. Alapvetően az idegen kiadványok elkobzásáról szólt. Ennek értelmében mindegyik nép-, közép- vagy szakiskola igazgatósága köteles volt kivonni, illetve megsemmisíteni minden magyar és német tankönyvet. Emellett a megsemmisítő „listára” kerültek még: magyar és német irodalmat eredeti nyelven és fordításban is, népellenes kiadványok, mindegy, milyen nyelven és hol adták ki, magyar revizionista földrajzi térképek, népellenes fasiszta illusztrációk és plakátok, a magyar helytartó arcképei és mindenkié, aki Kárpátontúli Ukrajna idegen megszállására emlékeztet.

A Néptanács egyik rendelkezése a csehszlovák és magyar állami vagyon elkobzására irányult. Ebbe beletartoztak a Magyar Királyi Állami Gimnáziumok, állami elemi iskolák épületei is, amik így szovjet állami tulajdonba kerültek. Ez történt a beregszászi gimnáziummal is.

A berendezkedő szovjet hatalom közoktatásért felelős szerve megengedte, hogy az 1944/45-ös tanévet minden iskolában, amelynek nem pusztult el az épülete az addigi tanrend alapján tanítsák le. Ebből kivételt képezett a magyar gimnázium. Fontos elmondani azonban, hogy ennek ellenére folyamatban volt az oktatási rendszer szovjetesítése, a magyar fiatalokat próbálták ukrán iskolákba terelni.

A magyar tannyelvű oktatásról Kárpátontúli Ukrajna Néptanácsának 1945. április 15-én kiadott rendeletében találunk említést. A rendelet értelmében engedélyezve lett a magyar nyelvű osztályok létesítése az ukrán népiskolákban, amelyek párhuzamosan működtek az ukrán tannyelvű osztályok mellett. Engedély került a magyar iskolák megnyitására is, amennyiben a szülők azt kérvényezték. A rendelet kitért arra is, sőt hangsúlyozta, hogy a magyar tannyelvű intézményekbe és osztályokba csak és kizárólag magyar nemzetiségű gyerekeket lehet beiskolázni.

1945. július 20-án egy határozat keretein belül Kárpátontúli Ukrajna Néptanácsa elindította a vidék oktatási rendszerének reformját. Ennek értelmében: a népiskolából elemi iskola lett, négy osztállyal, a polgári iskolából nem teljes középiskola, hét osztállyal, a gimnáziumból pedig teljes középiskola, tíz osztállyal, vagyis a gimnázium, mint iskolatípus megszűnt létezni.

Az új hatóság az iskolai rendszer bővítéséről is határozott. Itt fontos elmondani azt, hogy a bővítés kapcsán minden felmérést mellőztek. A bővítés magába foglalta, hogy minden helységben, ahol legalább 20 iskoláskorú gyermek volt, új iskolát kellett nyitni. Ez a kitétel viszont nem vonatkozott a magyar tannyelvű intézményekre, hiszen ott máshogy határozták a minimum létszámot. A magyar tannyelvű iskolákat csak akkor lehetett megnyitni, ha legalább 30 tanköteles korú gyerek volt és a szülei kérvényben kérték a helyi tanügyi körzetnél az iskola és/vagy párhuzamos osztály megnyitását.

A szovjet rend szerinti oktatás Kárpátalján az 1945/46-os tanévtől kezdődött. Nem oktatták a megyében élő három nemzetiség, a ruszinok, a magyarok és a románok nyelvét. A ruszinok tekintetében fontos elmondani, hogy nem nyílt iskolájuk később sem, őket ukránokká nyilvánították. 1945. szeptember 1-jétől a megye akkori vezetésének külön kiegészítő határozata 65 magyar iskola megnyitását engedélyezte, amelyek közül 38 volt az elemi és 27 volt az általános iskola.

Fontos említést ejteni a vidéken letelepült orosz lakosságról is, ugyanis 1946-ban megnyitottak három orosz tannyelvű iskolát. Kárpátalja szempontjából ki kell emelni azt is, hogy a lakosság egy része nem tudott sem oroszul, sem ukránul. Ahhoz, hogy ezen változtatni tudjon az új rendszer minden nem orosz és nem ukrán lakos számára kötelezővé tették az ukrán és orosz nyelv elsajátítását. Ebből kifolyólag 1945-től a román, moldován és természetesen a magyar iskolákban kötelező tantárggyá vált az ukrán és orosz nyelv illetve irodalom is. Emellett az anyanyelv oktatása is megvalósult és egy idegen nyugati nyelvet is tanulniuk kellett az iskolaköteles korú fiataloknak. Mindazonáltal, ez már túl soknak bizonyult, ezért az USZSZK Oktatási Minisztériuma 1950. július 3-án elfogadott 739. számú rendeletével a nem orosz és nem ukrán tannyelvű iskolákban megszüntette az ukrán nyelv és irodalom kötelező oktatását.²⁶

1.6. Munkaszolgálat Donbászban

A II. világháborút követően egész Európára a dekonjunktúra várt. Ez alól nem volt kivétel egy ország sem, így a keleti blokk, a Szovjetunió irányítása alatt álló országok sem. Fontos elmondani, hogy a gazdaság meggyengülése mellett az újjáépítés és a nyersanyagtermelés is megoldásra váró problémaként jelent meg. Ehhez is köthető a hadköteles korú férfiak elhurcolása, hiszen gyakorlatilag ingyen munkaerőként használták fel őket. Az első ezzel kapcsolatos eseménysorozat a „málenkij robot” címszó alatt folyt le. A második felvonás a donbászi munkaszolgálat volt. Rengeteg férfit küldtek el a Donyec-medencei szénbányákba, hogy ott dolgozzanak. 1947-ben Kárpátalján az embereket behívóval toborozták, alapvetően ez

---

²⁶ Szamborovszkyné NAGY Ibolya: A közoktatás szovjetesítése. In: Kárpátalja története örökség és kihívás, Monográfia, II. RF KMF – „RIK-U” Kft. Beregszász–Ungvár 2021. 521-528. old.

az 1927-1932 között született férfiakra volt érvényes, majd őket használták fel ingyen munkaerőként, hogy részt vegyenek a nyersanyag kitermelésben. A férfiakat először szakiskolákba, pontosabban donbászi gyáripari szakiskolákba (FEZEO) vitték őket, majd erről kaptak egy elnevezést is, amely a „fezeós” volt. Arra is volt példa, hogy valaki lágerfogság után fezeósként újra munkába kellett, hogy álljon. A kárpátaljai magyar, német, ruszin és ukrán fiatalokat 1952-ig vitték ilyen munkára, hiszen ezt követően újra a katonai szolgálatot tették kötelezővé számukra.²⁷

Fontos megemlíteni, hogy a Szovjetunió gazdaságpolitikája lényeges eltért a nyugati országokétól. Első sorban az államosítás volt jellemző, emellett a tervutasításos gazdálkodás és az erőszakos iparosítás is jelen volt. Ezt a gazdaságpolitikát integrálta be a Szovjetunió Kárpátaljára is. Kárpátalját is hozzacsatolták az összszovjet népgazdasághoz, illetve a negyedik ötéves tervbe, 1946-1950, való integrálása is megtörtént rengeteg új rendelet született, a terület gazdaságának újjáépítésére és fejlesztésére vonatkozóan. Mivel a terv teljesítéséhez több munkaerőre volt szükség 1947-ben a Szovjetunió vezetősége rendeletet fogadott el köztársasági és területi szinten a szakemberek kiképzésére vonatkozóan. A munkaerőt pedig a hadköteles korú férfiakból szándékozták előállítani.²⁸

A katonaköteles korú férfiak mozgósítása első sorban szakipari iskolákba irányult. Ezen iskolák elvégzése után, kötelesek voltak a Donyec-medencében dolgozni. A tanintézetekben néhány hónapig tartó felkészítés után a fiatalok képesítést szerezhettek a szénipari, bányászati, kohászati, építőipari szakmák területén, majd munkára fogták őket az adott szakmában. 1946-47 között folyamatosan ilyen szakipari iskolákat építettek a Donbász-környéki nagy bányavárosokban. A behívás, illetve a donbászi csoportok megszervezése Kárpátontúli Ukrajna Néptanácsa végrehajtó bizottságának és hadügyi osztályának feladata volt.²⁹

A munkaszolgálatra való behívás 1947-ben szabályos katonai behívó útján történt, mivel a mozgósítás fő szervezője a had kiegészítő parancsnokság volt. 1948-ban, viszont már a behívás a végrehajtó bizottság hatáskörébe tartozott.

A mozgósított fiataloknak meleg ruhát, cipőt, tartalék fehérneműt, kanalat, törölközőt és háromnapit élelmet kellett magukkal vinniük. Ezt leszámítva szükség volt a hivatalos iratokra is, melyek a személyi igazolvány bejegyzéssel, hogy kijelentkeztek állandó lakhelyükről,

---

²⁷ DUPKA György: A kárpátaljai magyarság, nemzetség elhallgatott tragédiája, 1944-1946. 233.

²⁸ MOLNÁR D. Erzsébet: Kárpátaljai magyarok a donbászi FZO-iskolákban. In: MERCURIUS VERIDICUS NOVUS I. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének tanulmánygyűjteménye, Munkaszolgálaton a Donyec-medencében. 106.

²⁹ MOLNÁR D. Erzsébet: Kárpátaljai magyarok a donbászi FZO-iskolákban. In: MERCURIUS VERIDICUS NOVUS I. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének tanulmánygyűjteménye, Munkaszolgálaton a Donyec-medencében. 107.

érvényes lakcímkijelentő lap, beutaló a szakiskolába, egészségügyi igazolás, valamint lakhelyi igazolás, viszont a valóságban mindössze a személyi igazolványukat kérték a behívottaktól. Nehány esetben a hivatali szervek a kötelező munkaszolgálat letöltésére hivatkoztak, viszont a legtöbbször csak közölték, hogy hogy az illető a személyi igazolványával jelenjen meg a megadott helyen. Azokat a személyeket, akiket munkaszolgálatra vittek a jelentkezés után fegyveres őrök kísérték, járási központokba. Ezt követően pedig Munkácsra, mivel a Kárpátontúli Terület Végrehajtó Bizottsága Munkácson jelölte ki a munkaszolgálatra irányított fiatalok gyűjtőhelyét a vasútállomás közelében.

Fontos megemlíteni azt is, hogy nagy volt az ellenkezés a munkaszolgálat ellen, és nem csak amiatt, mert az embereket akaratuk ellenére is kényszerítették, hogy dolgozzanak, de a donbászi munkaiskolákban az életkörülmények embertelenek voltak. Sok ember szökött meg és választotta inkább a bujdosást. Azokat, akiket elfogtak, a törvény elé állítottak és büntetőjogi felelősséggel kellett szembenézniük.³⁰

---

³⁰ OFICINSZKIJ Román: Munkaerő toborzás Donbászra. In: Kárpátalja 1919-2009 történelem, politika, kultúra, Argumentum MTA Etnikai-nemzeti kisebbségkutató Intézete, III. Fejezet. 251.

II. fejezet: Nagymuzsaly szovjetizálása

2.1. A szovjetizálás kezdete

A szovjet hadsereg csapatai Nagymuzsalyt 1946-ban, október 26-án, érték el. A faluban, mint a legtöbb helyen, teljes káosz uralkodott. A gyerekek elbújtak a padláson, a felnőttek pedig a bizonytalan jövővel néztek farkasszemet. Nem kellett sokat várni és a katonák el is kezdtek berendezkedni. Több család is volt, ahol szovjet katonákat szállásoltak el. Varga Izabella mindezt gyerekként élte meg. Közlése alapján náluk is helyeztek el katonákat, akiket el kellett látni étellemmel is. Természetesen a falu lakóinak nem volt választása, ezt mind kötelezettségből tették.³¹

a Szovjetunió a győztes oldalon fejezte be a háborút jelentős területekre és befolyásra tett szert Európában. Európa keleti része szovjet fennhatóság alá került, ennek következtében elkezdődött a szovjet rendszer kiépítése. Kárpátalja és így Nagymuzsaly is a bekerült az új rendszer olvasztótégelyébe. Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Kárpátontúli területévé vált.

A gazdasági átalakulás során a kolhozosítás és a kulákok, azaz gazdag parasztok, üldözése volt az első és legfontosabb szovjet szemszögből. A kolhozosítás alatt az emberek magántulajdonának államosítása értetendő, a padlássöprés minden család házában megvalósult. Jószágokat, ételmet, növényeket, földművelőeszközöket, mindent, amire az új hatalomnak szüksége volt azt megszerezte a falu lakosságától.

A megtorlás az orosz csapatok bevonulása után nem késlekedett. 1944. novemberében kidobolták Nagymuzsalyban, mint az összes kárpátaljai településen, hogy mindenki készítsen össze három napra elegendő ételmet, mert „malenykij robotra” viszik a hadköteles férfiakat. A rendelet szerint 18-tól 50 éves korig mindenkinek jelentkeznie kellett. Azt is kidobolták, hogy aki ellenkezik annak a családját felkoncolják. A férfiak természetesen nem ellenkeztek, mondván: „kibírjuk a három napot, ha fát vágnak a hátunkon is”. A gyülekező a falu „közös” kútjánál volt. Nagymuzsaly kötelességtudó lakossága bevonult a munkára. A községből 239 lakost hurcoltak el, ebből 131 embernek nem adatott meg a visszatérés. Először Szolyvára egy gyűjtőközpontba szállították a férfiakat, az utat gyalog kellett megtenniük. Szolyván már nagy volt a halálozás aránya az éhínség és a betegségek miatt. Onnan idővel a Szovjetunió különböző területeire szállították az embereket. A szívszorító történetek egyike Tóth Sándoré, egykori nagymuzsalyi lakosé, akinek fia, Tóth Zoltán, a lágerbe tartó úton a vonaton halt apja kezei között. Ehhez hasonló tragikus események érték a kárpátaljai magyarság nagy részét. Rengeteg családapa és testvér vesztette életet a haláltáborokban és az oda vezető úton. Sajnos,

---

³¹ Varga Izabella (szül. 1930), nagymuzsalyi lakos visszaemlékezése alapján (2020.08.01.)

Nagymuzsalyban is, mint minden faluban megtörtént az etnikai tisztogatás, melyet a lakosság nagyon megszenvedett. A falu pusztulásnak indult, a virágzó gazdaság odalett. Az otthon maradt lakosság: nők, gyerekek, idős férfiak éveken át megtörten várták haza hozzátartozóikat. Szólni persze nem mertek, hisz a rendszer kemény volt, és féltek a megtorlástól.³²

„Nagymuzsalyi asszonyok azt is elmondták, hogy „Népünk nem a háború, hanem a tisztességes munka s a béke népe. [...] S egyetlen községünkbeli lakosnak, még gondolatban sem fordult meg az a lehetőség, hogy fegyverrel szálljon szembe a községen átvonuló Vörös Hadsereg egységeivel. A Vörös Hadsereg katonáit megértő figyelemmel és barátsággal fogadtuk és tekintjük ma is.” – olvasható STARK Tamás: „Budapest felé fordultak védelemért...” című írásában.³³

Nagymuzsaly tekintetében is elmondható, hogy a férfiak nélkül minden munka az asszonyokra és idősekre maradt. A fizikai munka mellett a féláravá vált gyermekek eltartásának nehézsége is őket terhelte. Nagymuzsaly szőlőtermelő község volt és rengeteg ültetvény volt található a falu területén. 1000 holdnyi szőlő megmunkálása várt a nőkre, idősekre és a gyerekekre, egy-egy főre ¼ holdnyi föld jutott. Nagymuzsaly kapcsán fontos elmondani azt is, hogy kimagaslóan magas volt a sokgyermekes családok száma a beregszászi járás tekintetében. A sokgyermekes családok száma pontosan 141 volt, közülük sokan kerültek az éhínség szélére a malenkij robotot követő időszakban.³⁴

A Szovjetunió hatása a falu lakóin ma is észlelhető. Akik sokáig éltek a rendszerben még ma is félve beszélnek róla. Meghatározó korszak volt ez, mind kulturálisan, mind gazdaságilag. Természetesen vannak olyan emberek is, akik erre az időszakra pozitívan emlékeznek vissza. Van olyan, akinek a Szovjetunió jobb életet teremtett. Többen költöztek be Nagymuzsalyba például Csehszlovákiából, ahol a gazdaság és a megélhetési lehetőségek sokkal rosszabbak voltak, mint itt a Kárpátalján. Az így beköltözött emberek, legfőképp a falu üresen maradt zsidó portáit tudta elfoglalni, mivel a németek több zsidó családot is deportáltak Nagymuzsaly településéről.

Csuntul Margaréta Nagymuzsalyban született 1947. december 31-én. Az ő családja számára a Szovjetunió nem rosszat, hanem pozitív változást hozott. Az édesapja Csehszlovákiában

---

³² Iváncsik Jolán (szül. 1940), nagymuzsalyi lakos visszaemlékezése alapján (2020.08.01.)

Pápai Aladár (szül. 1950), nagymuzsalyi lakos visszaemlékezése alapján (2020.08.01.)

³³ STARK Tamás: „Budapest felé fordultak védelemért...” In: Kárpátalja 1919-2009 történelem, politika, kultúra, Argumentum MTA Etnikai-nemzeti kisebbségkutató Intézete, III. Fejezet. 250. oldal

³⁴ BIMBA Brigitta: Kérelmek és beadványok – női közbenjárás a Kárpátaljáról malenkij robotra hurcolt férfiak ügyében. In: „Kitárni az ország és a világ előtt az igazságot.” GULÁG–GUPVI-KUTATÓK NEMZETKÖZI FÓRUMA 2018 Nemzetközi emlékkonferencia Makkosjánosi, 2018. november 16. Szerkesztette: DUPKA György. 90. old.

született és élt nagyon rossz körülmények között. Az ott töltött életét erdőkben dolgozva töltötte le, se olvasni, se írni nem tudott.

Miután a németek beléptek a köztársaság területére az ellenállókat elkezdtek üldözni. Az édesapja is az ellenállók soraiban állt, így kénytelen volt menekülni az országból, egészen Nagymuzsalyig, ahol aztán le tudott települni. A falu lakosságának egy nagy része zsidó származású volt. Nagymuzsaly még ma is rendelkezik zsidó temetővel. Mivel a németek rengeteg zsidót deportáltak, így sok ház maradt üresen a községben. A szovjetek ezeket a házakat főként ruszinokkal telepítették be. Egy ilyen üresen maradt házba költözött be Csuntul Margaréta családja is. Elmondása szerint a kolhozrendszer számukra kedvező volt a Csehszlovákiában töltött idejükhöz képest. Bár nem éltek gazdagon, mégis jobb életre leltek ebben az országban.³⁵

2.2. A gazdaság átalakulása

Kárpátalja alapvetően agrár jellegű régió volt, tehát a mezőgazdaság meghatározó szerepet játszott a terület életében. A földek államosításával a kommunista rendszer lerombolta az addig létező paraszti életformát a magántulajdon és az egyéni gazdaságok felszámolásával. A lakosság rákényszerült az új rendszerre.³⁶

A kolhozok és a szovhozok a Szovjetunió gazdaságának egyik alapegységei voltak, a mezőgazdaság tipikus termelőszövetkezeti formája. Az állam beavatkozott a termelés legkisebb egységeibe is. Miután Nagymuzsalyt megszállták a szovjet csapatok megkezdődött a kolhozosítás: a magántulajdonú földbirtok teljes felszámolása, a szovjet típusú földművelő szövetkezeti rendszer bevezetése. A faluban élő emberek földjeit, gépeit, szerszámaikat, földművelési eszközeit és jószágait is eltulajdonították erővel. A kulák családokkal bántak a legrosszabbul. Mivel ők rendelkeztek a legnagyobb vagyonnal, először őket kellett ellehetetleníteni, ahhoz, hogy az új gazdasági forma útjába senki se állhasson. Voltak olyan kulákok, akik ellenállást tanúsítottak a szovjet politikával szemben. Voltak olyan esetek is, amikor a sajtó lejárató cikkeket közölt a kulákokkal kapcsolatban. Kárpátalján nagyon sok jómódú családnak kellett komoly próbákat kiállnia.³⁷ Ilyen volt Pápai Aladár nagymuzsalyi lakos családja is, hiszen ő is kulák családból származik. Az ő szülei is keresztül mentek az államosítás kegyetlen folyamatán. Elmondása alapján a szovjet katonák mindössze azt állították, hogy a kolhozosítás, az államosítás elengedhetetlen az ország helyreállításához,

---

³⁵ Csuntul Margaréta (Szül. 1946), nagymuzsalyi lakos visszaemlékezése alapján (2020.08.01.)

³⁶ OROSZ Júlia: A falusi parasztság – egy kolhoz belső életének jellegzetességei Kárpátalján, 1948–1953, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára kiadó, 2020. 97. oldal

³⁷ OROSZ Júlia: A falusi parasztság – egy kolhoz belső életének jellegzetességei Kárpátalján, 1948–1953, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára kiadó, 2020. 100. oldal

mivel a II. világháború kimerítette a Szovjetuniót is gazdaságilag. A padlássöprés ebből kifolyólag elkerülhetetlen volt az új rendszer kiépítésének folyamatában. ³⁸ Nagyon sok kuláknak minősített embert megfosztottak vagyonuktól, ingóságuktól és azokat, akik ellenálltak kényszermunkára ítélték.³⁹

1949-1980, eddig működött a Vörös Zászló Kolhoz, amelyhez többek között Nagymuzsaly is tartozott. Miután a falubeliek elveszítették földjeiket kénytelenek voltak a kolhozban dolgozni rendkívül kevés fizetésért, a kolhozon kívül nem volt sok munkalehetőség. 1 napszám ára 17 dkg búza volt. A munka és a megélhetés is rendkívül nehéz volt. Rabszolgamunka volt jellemző, kapálás, kaszálás és hasonló földművelési feladatok napi több óra hosszán keresztül. A gyerekek dolgoztatása is jellemző volt a megélhetés miatt. Volt, aki már kilenc évesen arra kényszerült, hogy dolgozzon.

Kárpátalja területén a mezőgazdaság mindig is fontos szerepet játszott. A termőföldekkel teli régió tökéletes többek között a szőlőtermesztésre is. A nagymuzsalyi termőföldek a Szovjetunió ideje alatt is rengeteg embernek adtak munkát. Az ezeken a földeken termett szőlő és a nagymuzsalyi bor minősége. A térségen belül is nagy figyelmet kapott.

Nagymuzsaly riválisa, szőlőtermesztés szempontjából mindig is Beregszász volt. 1946-ban a beregszászi hegyközség szocialista versenyre hívta ki a nagymuzsalyi hegyközséget, hogy eldöntsék melyikük is a jobb igazából. Ezzel a versennyel azt szerette volna elérni a beregszászi hegyközség elnöksége, hogy a lehanyagolt szőlőtermelést magasabb színvonalra emelhesse. A kérdés az volt, hogy melyikük dolgozza meg szebben és szakszerűbben a szőlőhatárát, illetve melyikük állít elő szebb, jobb és aránylag több szőlőt és természetesen bort. A verseny bírót a beregszászi és a nagymuzsalyi hegyközségek vezetői közös megegyezés alapján állíthatták ki. Az újságcikkből, amelyben mindez olvasható a beregszászi hegyközség elnöksége még azt is kiemeli, hogy a verseny következtében a Kárpátaljára vonatkozó negyedik ötéves terv sikeréhez is hozzájárulna a terület szőlőtermelése. A versenyt a következő képen hirdették meg: „Beregszász és Nagymuzsaly a szőlőtermelés terén régi versenytársak. Szőlőhegyeik természeti szépségét, a rajtuk folyó szőlőkezelést, a csemegeszőlő és a bor minőségét illetőleg mindkettő magáinak követeli az elsőséget. Hogy a sokat vitatott kérdési el- dönthessük, és hogy egyúttal a beregi borvidék lehanyagolt szőlőtermelését a régi, sőt még magasabb színvonalra emelhessek: Beregszász szocialista versenyre hívja ki Nagymuzsalyt. Melyikőjük dolgozza meg az idén szebben és szakszerűbben, szőlőhatárát, Beregszász vagy Nagymuzsaly állít-e elő

---

³⁸ Pápai Aladár (szül. 1950), nagymuzsalyi lakos visszaemlékezése alapján (2020.08.01.)

³⁹ OROSZ Júlia: A falusi parasztság – egy kolhoz belső életének jellegzetességei Kárpátalján, 1948–1953, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára kiadó, 2020. 100. oldal

szébb, jobb s aránylag több csemegezőlőt és bort?”⁴⁰ A verseny célja a szőlővel való gazdálkodás fellendítése volt. Mindemellett az embereket munkára is ösztönözte ez a verseny, így a munkaerő fokozására is tökéletesen alkalmasnak bizonyult. A régóta fennálló „verseny” a két település között megtestesült és ez fokozta az emberek munkakedvét. Természetesen, köztudott, hogy a Szovjetunó fennállása alatt a szocialista légkörben a munka rendkívül fontos szerepet játszott. Beregi János cikkében a Vörös zászló, 1946.08.25. 2. évfolyam 69. (78.) számában található „Nagy ünnepre készül szőlőtermelésünk” címmel rendelkező írásban olvasható egyéb információ a versennyel kapcsolatban. A cikk alapján elmondható, hogy 1946. szeptemberére egy „országgraszoló” Beregi Szüretet rendeztek.

3. Nagymuzsalyi szőlős domb a 20. század közepén⁴¹

A falu hegyein finomabbnál finomabb csemege- és borszőlő termett. A szőlőn kívül még sokféle gyümölcsöt is termesztettek. Néha arra kényszerültek az emberek, hogy a „közösből” vigyenek el, erre, ha rájöttek, börtönbüntetés járt érte.⁴²

Annak ellenére, hogy a legtöbb embernek munkahelyet teremtettek az emberek nem voltak boldogok és közel sem éltek jól ebben az időben. A kizsákmányolás gyakorlatilag több szempontból is megtörtént a faluban, miközben a szovjet, sztálini rendszert vezették be. Először, amikor mindenkinek elvették a vagyonát, eszközeit, földjeit és gyakorlatilag minden megélhetőségi forrását, hogy a kolhozokba kényszerüljenek dolgozni. Másodszor pedig,

⁴⁰ Vörös zászló, 1946.06.09. 2. évfolyam 47. (56.) szám.

⁴¹ Varga Izabella (szül. 1930), nagymuzsalyi lakos

⁴² Iváncsik Jolán (szül. 1940), nagymuzsalyi lakos visszaemlékezése alapján (2020.08.01.)
Varga Izabella (szül. 1930), nagymuzsalyi lakos visszaemlékezése alapján (2020.08.01.)

amikor a munkaerőt kényszerítették ki az emberekből, a mindennapi robotot szinte a semmiért. Az emberek viszont nem voltak olyan lehetőségben, hogy választani tudjanak.

Terménybeszolgáltatás szintjén is kiemelkedő helyet foglalt el Nagymuzsaly, ugyanis a Vörös Zászlóban olvasható egy cikk, amely a „Körzetünk területén nagy lendülettel folyik a terménybeszolgáltatás” címet viseli, Tóth Miklós írta. A cikkből kiderül, hogy több község a terménybeszolgáltatási rendelet megjelenése után rögtön, önként és „teljes odaadással” elkezdte összegyűjteni és beszállítani a gabonaféléket. Ebben a cikkben kiemelik azon községeket, amelyek jól, kiemelkedően teljesítettek terménybeszolgáltatás tekintetében: „Az eddigi teljesítmény alapján a következő községeket kell kiemelnünk. Kigyós (teljesen), Felsőremiete (teljesen), Vári (320 mm. kivetésből beszolgáltatott 150 mm.-t), Gecse (49-30), Kovászó 36-31), Bereg (698-140). Halálbor (79-38), Déda (298-60), Nagymuzsaly (83-25), Borzsova (161-39).”⁴³

Nagymuzsaly tekintetében kitüntetések is születtek a szőlőtermelés körüli munkák következtében. A Vörös Zászló újság 2. évfolyam 36. (45.) számában olvasható, hogy: „A szőlőkezelés eddigi menetében az - időszerű munkák mintaszerű elvégzésével, tőkepótlással, új karók alkalmazásával – a következők tüntettek ki: Nagymuzsalyban: Beregszászi János, Sümeg Mihály és Szekunda M.”⁴⁴

2. 3. Az egyház helyzete

Az egyház életet kifejezetten nehezítették a szovjet csapatok. Nagymuzsaly közössége az 1600-as évektől kezdve nagy részben református közösség, és már középkortól kezdve keresztény emberek lakták, bizonyíték erre a romtemplom, mely évszázadok óta áll. Az első ismert említés 1576-ból származik a falu református közösségéről. A szovjet megszállás alatt a templomokba csak titokban lehetett járni, állami munkásoknak tilos volt. A konfirmálást is csak titokban lehetett megtartani. Egyházi ünnepeket sem volt szabad tartani ez idő alatt. Az iskolásoknak tilos volt karácsonykor templomba menni. Az iskolaigazgató figyelte, hogy ki az, aki elmegy és akit meglátott, annak büntetést szabott ki. Az elhurcolt református lelkészek közül elsőként községünk magyar református papját, Narancsik Imrét, aki 1936-1946 között volt lelkész Nagymuzsalyban, 1946-ban elhurcolták, mint osztályellenséget, és soha nem tért vissza. Az elhurcoltak között az elsők között volt Narancsik Imre is, aki ekkor református lelkész volt Nagymuzsalyon. Narancsik Imre 1904. január 25-én született a Komárom megyei Csallóközarányoson, szülei gazdálkodók voltak. Öt fiúgyermek közül ő volt a legidősebb. Lelkipásztori munkássága mellett lapszerkesztő, történész és korábban teológia tanár is volt.

---

⁴³ Vörös zászló, 1946.08.25. 2. évfolyam 69. (78.) szám

⁴⁴ Vörös zászló, 1946.05.05. 2. évfolyam 36. (45.) szám

Legjelentősebb cikkei kisebbségi és egyházi kérdésekkel foglalkoztak. Mindemellett ifjúsági és egyházi lapokat is szerkesztett Beregszászban.

Narancsik Imre Nagymuzsalyban lelkeszi tevékenysége mellett hitoktatással is foglalkozott. Szabadidős tevékenységei között volt a szociográfiai és egyháztörténeti kutatások készítése is. Az eredményeit elismert szaklapokban is publikálta. 1928-30 között Varga Imrével és Tárnok Gyulával közösen szerkesztette a Baráti Szó című református ifjúsági folyóiratot Beregszászban.⁴⁵

A szovjet hatóságok Narancsik Imrét 1946-ban tartóztatták le. Visszaemlékezések alapján az akkori presbitériumból többen is elmentek a tárgyalására Ungávrra, hogy bizonyítsák Narancsik Imre ártatlanságát. A visszatérők azt állították, hogy 7-8 évre ítélték el a tiszteletest, viszont a falu akkori titkára úgy értesült, hogy 25 évet kapott. Ezt követően hamarosan el is ítélték és egy évre rá, 1947-ben egy fogolytáborban életét vesztette.⁴⁶

„Az állambiztonsági szervek Nagymuzsalyban tartóztatták le 1946. november 28-án, szovjet-ellenes tevékenység vádjával és a fasisztának minősített Horthy-uralom kiszolgáltatásának vádjával, 125 az Ukrán SZSZK Büntető Törvénykönyve 54. §. 4. és az 54. §. 10. cikke alapján. Újságíróként is perbe fogták, mondván, hogy 1941–1944 között szovjetellenes cikkeket közölt a fasiszta „Kárpáti Magyar Gazda” című pártlapban, melynek barátja, Balog Sándor főszerkesztő mellett helyettes szerkesztője volt. Narancsik peranyagából vált nyilvánvalóvá, hogy a kihallgatások és a bizonyítási eljárás mind a Magyar Gazdában végzett újságírói tevékenysége köré rendeződtek”⁴⁷

4. Narancsik Imre⁴⁸

---

⁴⁵ FODOR Gusztáv: Akik a nagy nyomorúságból jöttek... A sztálini diktatúra koncepciók pereit kárpátaljai református lelkeszek ellen a KGB ungvári levéltárának dokumentumai alapján. Peranyagok, életrajzi adatok, fényképek. Kárpátaljai Református Egyház – Református Közéleti és Kulturális Központ Alapítvány 2017. 96; 100. old

⁴⁶ Tüzes Irén (szül. 1936), nagymuzsalyi lakos visszaemlékezése alapján (2020.08.01.)

⁴⁸ <https://karpataljalap.net/2009/05/08/narancsik-imre-nagymuzsalyi-lelkipasztor>

Narancsik Imre lelkész keresztlánya, Tüzes Irén, emlékezete szerint, rendkívül kedves és erényes ember volt.⁴⁹ A Nagymuzsalyi református templom előcsarnokában egy emléktábla áll az elhurcolt és munkatáborban életét vesztett pap emlékére. Neve felkerült a „Málenkij robot” nagymuzsalyi áldozatainak állított emlékműre is. A falu lelkésze az elhurcolást követően Toldi György benei lelkész lett 1946-1947 között. Őt 1948-ban váltotta Csonka Imre Borzsovai lelkész, aki egészen 1956-ig töltötte be a falu lelkészi pozícióját. 1956-tól 1965-ig Forgon(y) Pál, majd 1965-től 1990 novemberéig Pap István volt a falu lelkésze. A község parókiával is rendelkezett a 18. századtól kezdve. 1947-ben ezt is elvették és állami óvodának használták. 1999. szeptember 1-én adták vissza és nagy munkával lakhatóvá lett téve. Az egyházközségnek volt iskolája, melyet 1590-ben építettek, s amelyet 1945-ben az állam elvett. Az épületet 1994-ben nagyon rossz állapotban kapták vissza. Kijavították, és most gyülekezeti teremként használják. Bibliaórák, istentiszteletek és hittanórák vannak benne tartva.

A faluban nem volt katolikus templom, mindössze egy imaház állt. Közel minden alkalommal más tartotta a misét.

Az élet nem volt egyszerű és ezen szörnyűségek mellett még a szabad vallásgyakorlást is korlátozta a szovjet hatalom. Az 1944-től folyamatosan betelepülő szovjet hatalom ellenséget látott az egyházban.

A tiszteletes asszonyt és két kislányát kiköltöztették a parókiáról és a helyükre egy orosz katonatiszt költözött be a családjával. A tiszteletes asszonynak előbb az akkori igazgató adott egy szoba-konyhás házat, hisz eleinte még az iskolában is tanított. Egy idő után onnan is ki

---

⁴⁹ Tüzes Irén (szül. 1936), nagymuzsalyi lakos visszaemlékezése alapján (2020.08.01.)

kellett költözzenek, egy család fogadta be őket itt a főutcán, onnan kerültek később Nagyszőlősrre, végül pedig egy rokon lelkészcsalád segítségével áttelepültek Magyarországra.⁵⁰

„A kilencvenes évek elején kaptunk egy orosz nyelvű levelet, amelyben azt tudatta velünk a hatóság, hogy rehabilitálták a tiszteletes urat. Akkor azt mi közösen lefordítottuk és tudattuk a gyülekezettel, majd a templom falán márványtáblát avattunk Narancsik Imre mártír lelkészünk emlékére. Itt volt az avató ünnepségen a két lánya és az özvegye is. A tiszteletes asszony azt kérte, hogy ha visszakapjuk a református parókiát, akkor okvetlenül hívjuk meg Muzsalyba. Sajnos, akkorra már meghalt.”- emlékezett vissza Pataky Ferenc, akinek az édesapja presbiterként jól ismerte a tiszteletes urat.⁵¹

2. 4. A falu hétköznapijainak megváltozása a Szovjetunióban

A hétköznapiok nem voltak könnyűek a szovjet államban. A szovjet ünnepek rá voltak kényszerítve a magyarokra. Például május elsején, a munka ünnepe, amely az egyik legnagyobb szocialista ünnepként vonult a történelembe, felvonulást tartottak a faluban a klubháztól a faluvégéig. A felvonuláson a környező falvakból is érkeztek fellépők, emlékszik vissza Hadar Mária, aki ekkor gyermek volt.⁵²

A falu élete az új rendszerben teljesen megváltozott. Új ünnepek és ünnepnapok lettek, míg a régiók egy részét betiltották. Bár az egyházi ünnepek országsszerte be voltak tiltva, az emberek, titokban mégis ünnepeltek. Nem volt könnyű helyzet semmilyen szempontból. A magyar anyanyelvű gyerekeknek rengeteget kellett tanulniuk az orosz nyelvet, ami közel sem volt könnyű. Az orosz nyelvet a tanulók gyakran csak szótárból tudták tanulni gyakorlatilag önállóan.⁵³

Nagyon fontos szerepet játszott a kommunista párttagság. A szovjet hatalom már gyermekkorától kezdve az emberekbe nevelte a párttagság fontosságát és kötelezővé tette. Amikor iskolába mentek a gyermekek 6-7 évesen kötelező volt belépni az októbrista szervezetbe. Az iskolákban mindenkinek októbrista jelvényt kellett viselnie, amely egy vörös csillag volt, benne Lenin gyermekkori képével. Ezt követően a 3. osztály befejezése után a tanulóknak a 8. osztály végéig a pionír szervezetbe kellett belépni. Számukra az iskolában nem

---

⁵⁰ FODOR Gusztáv: Református múltunk kezesség I. adattár, kárpátaljai református gyülekezettörténeti kutatásokhoz 1523-2016, Narancsik Imre Kutatói Műhely.

Baksa Zsolt, nagymuzsalyi református lelkész közlése alapján

⁵¹ FODOR Gusztáv: Akik a nagy nyomorúságból jöttek... A sztálini diktatúra koncepciósi perei kárpátaljai református lelkészek ellen a KGB ungvári levéltárának dokumentumai alapján. Peranyagok, életrajzi adatok, fényképek. Kárpátaljai Református Egyház – Református Közéleti és Kulturális Központ Alapítvány 2017. 96; 102. o

⁵² Hadar Mária (szül. 1943), nagymuzsalyi lakos visszaemlékezése alapján (2020.08.03.)

⁵³ Hadar Mária (szül. 1943), nagymuzsalyi lakos visszaemlékezése alapján (2020.08.03.)

jelvényt, hanem egy vörös nyakkendőt kellett hordani. A 8. osztály végeztével volt szükséges belépni a komszomol szervezetbe. Egészen 21 éves korig voltak ebben a szervezetben az emberek. Ha ezt a „ranglétrát” teljesítette valaki, akkor volt lehetőség a kommunista párttagságba belépni. A párttagságnak több előnye is volt, többek között csak az kaphatott vezető pozíciókat, aki párttag volt.

Nagymuzsalyt a beregi hegylánc egyik legértékesebb bortermelő helyeként emlegették. Éppen ezért minél több embernek szerettek volna földet biztosítani. Ezt alátámasztja a Vörös Zászló nevet viselő újság 2. évfolyam 28. (87.) számában megjelenő cikk is, mely címe: „Az élet Nagymuzsalyban”. „A földosztást végrehajtották, 12 telepesnek és 200 muzsalyi nincstelennek juttattak földet, illetve szőlőt. Természetesen, miután a szőlő a főfoglalkozási ág, erre a legbüszkébbek. A jól kezelt, megmunkált muzsalyi szőlőhegyeken a szakszerűen lemetszett tőkék várják a kedvező időjárást és a további munkákat.” Ebből is látszik, hogy az itt megtermelt szőlő és bor nagy tiszteletnek örvendett. Fontosnak tartom kiemelni azt is, hogy ugyanezen cikk a Nagymuzsalyban lévő pártéletről is ír: „A községben rendes pártélet folyik, van kulturházuk, ahol hetenként összejönnek és az alkotmánytörvényeket tanulmányozzák, valamint! foglalkoznak időszerű kérdésekkel.”⁵⁴

A nagymuzsalyi iskoláról legelőször említés az 1600-as évekből található. Ekkor a református iskola nagy virágzásnak indult. A tanár ebben az időben Gyarmathy Péter volt. Az iskolában kiemelkedő diákok még pénzbeli jutalmat is kaptak. A csehszlovák időben a település egy állami magyar tannyelvű iskolával rendelkezett, amely 6 osztályos volt és az 1938-as visszacsatolás után is működött. A községben állami magyar tannyelvű iskola 1945-től működik. Az oktatás remek lehetőséget nyit arra, hogy a gyerekek sokat fejlődjenek kulturális szempontból. Nagymuzsaly tekintetében elmondható, hogy mindig is meghatározó szerepe volt az oktatásnak, az iskolának. Épp ezért fontos kiemelni azt, hogy a kultúra felvirágoztatásához elengedhetetlen egy iskola működése és nem volt ez máshogy Nagymuzsalyban sem. Mivel a falu rendelkezett iskolával lehetősége volt arra, hogy különböző kulturális és egyéb rendezvényeket tartson. A tantermek, az iskola remek környezetet teremt arra, hogy a gyerekek fejlődni, tanulni tudjanak.

---

⁵⁴ Vörös zászló, 1946.04.07. 2. évfolyam 28. (87.) szám.

5. Tabló a 20. század közepéből⁵⁵

1946 folyamán, többek között, Nagymuzsalyban is az iskolák rendbehozatala fontos szerepet kapott. Nagymuzsaly abban a szerencsés helyzetben volt, hogy két iskolát is elkezdett rendbehozni, mindemellett egy harmadik iskola szervezésébe is belevágott a település lakossága: „Az egész járásban lázas ütemben folyik az iskolák rendbehozatala. Nagymuzsaly két iskolát hoz. rendbe, a harmadik most áll szervezés alatt és ezenkívül gondoskodott az új tanítói kar elhelyezéséről, megfelelő egészséges lakásokat bocsájtva rendelkezésre.” A településen a tanári kar elhelyezésére is lehetőség nyílt. Ennek a célnak a betöltésére lakásokat biztosítottak. Ez elmondható a 76 évvel ezelőtti Nagymuzsalyról is, mivel a Vörös zászló újságban az olvasható, hogy gazdag kulturális programmal készült az iskolaévre. Ezalatt állandó műkedvelői előadásokat kell érteni, melyek bevételét kulturális célokra fordítottak. 1946-ban Nagymuzsaly település szocialista versenyre hívta Benét, mely eredményeinek köszönhetően az iskoláik és az egész járás kultúrszínvonalának fejlődéséhez tudtak hozzájárulni. A felhívás a következő volt: „Muzsaly szocialista versenyre hívta szomszédfaluját, Bénélt és a verseny során bizonyára mindkét község olyan eredményeket fog felmutatni, mely nagyban hozzá járul az egész járás iskoláinak és ezzel kultúrszínvonalának emeléséhez.”⁵⁶ Mindez alapján levonhatjuk azt a következtetést, hogy a falu életében a kultúra rendkívül fontos volt. Az oktatás és kulturális programok szervezése a falu jövőjét hivatott építeni. A két falu, Nagymuzsaly és Bene, egymás szomszédjai, ebből kifolyólag a verseny

⁵⁵Iváncsik Jolán (szül. 1940), nagymuzsalyi lakos

⁵⁶Vörös zászló, 1946.06.27. 2. évfolyam 52. (61.) szám.

érthető. A szomszédos települések közötti verseny és rivalizálás nem mondható, hogy ritka. Az oktatás rendkívül fontos minden társadalmi osztályhoz tartozó személyek számára.

A kultúra tekintetében hatalmas pusztítások mentek végbe Nagymuzsaly szovjet megszállásának időszakában. Már szó esett a vallás ellen elkövetett rombolásról, viszont ez nem volt minden. Nagymuzsalyban területén ugyanis állt egy kastély, melyet tönkretett az újonnan berendezkedő hatalom. A nemesi családok a szovjet rendszer ellenségei lettek. Rengeteg magántulajdonnal, földbirtokkal rendelkeztek a nemesek és ezeket az új rendszer eltulajdonította tőlük. Nagyon sok épület, festmény, kulturális értékeket hordozó tárgy semmisült meg, került rossz kezekbe. A nemesek, akárcsak a kulákok, a rendszer ellenségei lettek. Az egyik ilyen család, amely hatalmas sérelmeket szenvedett el a Hunyady volt. A falu megszállását követően a falu földbirtokosaival, Hunyady családdal, sem voltak kegyesek a szovjet csapatok. Hunyady Bélát 18 évesen és bátyját Hunyady Istvánt 19 évesen vitték el a kényszermunkára. Ebből is látszik, hogy a társadalmi hovatartozás semmit sem könnyített az emberek helyzetén. Hunyady Béla 1946-ban, szörnyen rossz egészségügyi állapotban, 25 kg volt a súlya és rendkívül súlyos maradandó betegségekkel, míg testvére sohasem tért haza a lágerből, mint rengeteg másik férfi. Ehhez hasonló tragédiát élt át nagyon sok kárpátaljai család.

A megszállás alatt az egykoron a falu végén található kastélyban minden megfogható dolgokat széthurcoltak az falubeliek, majd felsőbb parancsra porig rombolták. A szovjet időkben nem tiszteltek sem Istent, sem embert, csak az állam és az állam hatalmának erősítése állt minden felett. Rengeteg csodálatos épület ment tönkre ezekben az időkben. A kastély építőanyagának egy részét a Muzsalyi Borgyár építéséhez használták fel. Napjainkban a gyönyörű kúriának egyetlen, 100 méter hosszú, sziklába vájt pincéje maradt meg.

A kastély gyönyörű parkkal rendelkezett telis-tele egzotikus fákkal és bokrokkal. A család főként szőlészettel és borászattal foglalkozott. Emellett közel 200 darab tehenet tartottak, illetve lovakat is. A család saját erdővel is rendelkezett, amely a Rózsika erdő nevet viselte.⁵⁷

---

⁵⁷ Kovács Hunyady Anna, Hunyady Béla unokája, közlése alapján (2021.05.10.)
Kárpátalja ma újság, Kárpátalja anno: Ma már csak emlék – a nagymuzsalyi Hunyady-kastély, Marosi Anita, 2017.11.30.

6. A Hunyady kastély fénykorában⁵⁸

2. 5. Donbász

A Szovjetunió helyreállítása nem kevés munkát és időt vett igénybe. A világháború pusztítását helyre kellett állítani és erre a legmegfelelőbbnek az emberek kizsákmányolását találta a szovjet rendszer.

A „malenykij robot”-ot követően a férfiakat Donbászra vitték kényszermunkára 16 éves kortól. Első sorban a kulákok voltak a célpontok. Minden politikai és társadalmi ellenséget elvittek, legfőképp a magyarokat. Többen is próbáltak megszökni, akinek sikerült és elkapták börtön lett a sorsa. Rengeteg testvér és apa volt rákényszerülve erre a munkára. Donbászban bányász munkát kellett végezniük az embereknek. Oktatást is biztosítottak, hogy a bányászat minél hatékonyabb legyen.

„A munkaszolgálatra kiszemelték összegyűjtése többféle módon történt: 1947-ben – amikor a mozgósítás fő szervezője és irányítója a hadkiegészítő parancsnokság volt – a behívás szabályos katonai behívó útján történt, számos esetben azonban a szovjet hatalom végrehajtói egyszerűen megjelentek a településeken és elvitték a fiatalokat. 1948-tól a munkaszolgálatra való irányítás a Végrehajtó Bizottság hatáskörébe tartozott. Ha a behívott kapott hivatalos okmányt, amely bányászati munkára kötelezte őt, akkor 1948-tól a végrehajtás szerve küldte azt. Előfordult olyan eset is, hogy egyes településeken a „malenkij robohoz” hasonlóan, ebben

---

⁵⁸ MAROSI Anita cikke, Kárpátalja ma újság 2017.11.30. (<https://karpatalja.masorozatok/karpatalja-anno/karpatalja-anno-ma-mar-csak-emlek-a-nagymuzsalyi-hunyady-kastely/>)

az esetben is a falusi kisbíró dobolta ki a jelentkezésre való kötelezettséget” – olvasható Molnár D. Erzsébet: Kárpátaljai magyarok a donbászi FZO-iskolákban című írásában.⁵⁹

A Donbászon dolgozó munkásokat olyan épületekben szállásoltak el, ahol azelőtt foglyok voltak találhatóak. Ételt is kaptak, Gönczy István nagymuzsalyi lakos, aki Donbászon dolgozott egy évet, emlékezése szerint „még az egérnek a farka is benne volt” az ételben, amit kaptak. A munkáért fizetést is kaptak, csak addig nem, amíg tanultak. Levélírássra is volt lehetőség, de csak a szomszéd városban lehetett postára tenni, ahova gyalog kellett eljutni. A férfiak mindössze vasárnap, illetve a szovjet ünnepek napján nem dolgoztak. Ilyenkor lehetőségük volt találkozni egymással és „szórakozni” egy keveset. Az emberek több bányában voltak szétosztva, minden bányában más volt a fizetés. A szovjetek azt mondták, hogy azért kell dolgozniuk ott, hogy az ország talpra tudjon állni.⁶⁰

---

⁵⁹ MOLNÁR D. Erzsébet: Kárpátaljai magyarok a donbászi FZO-iskolákban. In: MERCURIUS VERIDICUS NOVUS I. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének tanulmánygyűjteménye, Munkaszolgálaton a Donyec-medencében. 109.

⁶⁰ Gönczy István (szül. 1926), nagymuzsalyi lakos visszaemlékezése alapján (2020.08.01.)

Összegzés:

Mindez alapján elmondható, Nagymuzsaly szovjetizálása hasonlóan ment végbe, mint Kárpátalja legtöbb településén. A hatalomátvételt követően hamar megkezdődtek a munkálatok annak érdekében, hogy a település beolvadjon a szovjet rendszer működésébe. A szovjet rendszer és a kommunista ideológia bevezetése Nagymuzsaly településen is szükségszerű volt ahhoz, hogy a totális diktatúrát ki tudja építeni az új hatalom. Ebbe beletartozott a gazdasági átalakulás, az ideológia fontosságának hangsúlyozása, az orosz nyelv oktatása. Nem utolsó sorban a hatalom biztosítása érdekében különféle megtorlások, kényszermunkák, börtönbüntetések, alkalmazásához folyamadt az új hatalom. A málenkij robot következtében a falu férfi lakossága gyakorlatilag eltűnt és minden munka, feladat a nőkre, idősekre és a gyerekekre maradt. Az egyház ellehetetlenítése is része volt a szovjet rendszer kiépítésének, a templomok kisajátítása, papok elhurcolása és a koncepciók perek voltak ennek az eszközei.

A következő lépés a település integrálása volt a szovjet gazdasági vérkeringésbe. Nagymuzsalyról elmondható, hogy mindig is mezőgazdasággal, szőlőtermesztéssel foglalkozó település volt. A beregszászi járás tekintetében kiemelkedő helyet foglalt el szőlőtermelés és borkészítés szempontjából. A kolhozosítás megjelenése, a magántulajdon kisajátítása voltak a fő lépések a falu lakosaival szemben az új gazdasági rendszer kiépítésének érdekében. Jellemzővé vált a kulákküldözés is, akik a nép ellenségeinek lettek titulálva, hiszen közülük sokan ragaszkodtak a magántulajdonuk megtartásához.

A falu hétköznapijai megváltoztak, új ünnepek jelentek meg. A vallási életben is rengeteg változás történt, a hatalom megpróbálta ellehetetleníteni az egyházak működését. A szovjet megszállásnak napjainkra is van kihatása. Rengeteg ember, aki ezt megélte örök félelemben él azóta is. Az interjúk során, amiket olyan személyekkel készítettem, akik megélték ezt a korszakot még ma is félelemmel beszélnek róla. Többek között volt olyan személy is, aki azzal kezdte az interjút, hogy őt már nem érdekli, ha emiatt „elviszik”. Számunkra szinte elképzelhetetlen, hogy mekkora félelemben élhettek az emberek ebben az időszakban. Hallhatunk akárhány történetet, azt, amit azok a személyek éreztek, akik ezt meg is élték soha nem leszünk képesek átérezni. Rendkívül szomorú az is, hogy hosszú időig minden szörnyűség titokban volt tartva és még beszélni is tilos volt róla. Falunkban az áldozatok számára emlékmű épült, mely 1991. november 17-én lett felavatva, rengeteg évvel a történetek után. Az emlékművet a falu közsadakozásból építtette. A megszállás, az elhurcolások és a megfélemlítés olyan sebeket hagyott az emberekben, amelyeket soha nem lehet teljesen begyógyítani.

Резюме

Тема курсової роботи "Введення радянського режиму в селі Мужієві". Метою роботи було ознайомлення з минулим та трагедією свого рідного села. Курсова робота складається з трьох розділів. У першому розділі описую історію села Мужієва, у другому - Закарпаття в часи радянського періоду, в третьому - Мужієво в часи радянського періоду.

Felhasznált irodalmak:

1. Botlik József-Dupka György- „Ez hát a hon...”; Mandátum kiadó, Budapest, 1991
2. Dupka György- A kárpátaljai magyarság, németiség elhallgatott tragédiája, 1944-1946
3. Kivégzett, lágerekben elhunyt kárpátaljai magyar képviselők (1945-1949)- Szolyvai Emlékparkbizottság, Szerkesztette: dr. Dupka György, dr. Zubánics László
4. Kárpátalja 1919-2009 történelem, politika, kultúra- Argumentum MTA Etnikai- nemzeti Kisebbségkutató Intézete
5. MERCURIUS VERIDICUS NOVUS I. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Történelem- és Társadalomtudományi Tanszékének tanulmánygyűjteménye
6. Lehoczky Tivadar- Világháborúnk III–IV. rész A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpontjának forráskiadványa
7. HADIFOGSÁG, MÁLENKIJ ROBOT, GULÁG Kárpát-medencei magyarok és németek elhurcolása a Szovjetunió hadifogoly- és kényszermunkatáborába (1944–1953) Nemzetközi tudományos konferencia Beregszász, 2016. november 17–20. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpontjának kiadványa
8. Egyházüldözés Kárpátalján 1944-1991 Dupka György összeállításában
9. Fodor Gusztáv: Református múltunk kezesség I. adattár, kárpátaljai református gyülekezettörténeti kutatásokhoz 1523-2016, Narancsik Imre Kutatói Műhely
10. Hadifogság, málenkij robot, gulágKárpát-medencei magyarok és németek elhurcolása a Szovjetunió hadifogoly- és kényszermunkatáborába (1944–1953). A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpontjának kiadványa
11. Dupka György: HALOTTAINK 1944–1959 A kárpátaljai szovjet népiirtás eddig ismert áldozatainak névsora
12. Orosz Júlia: A falusi parasztság – egy kolhoz belső életének jellegzetességei Kárpátalján, 1948–1953, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára kiadó, 2020.
13. SZAMBOROVSKYNE NAGY Ibolya: Egyházpolitika szovjet módra. In: Kárpátalja története örökség és kihívás, Monográfia, II. RF KMF – „RIK-U” Kft. Beregszász–Ungvár 2021.
14. О. Д. Довганич, О. М. Корсун: АКЦІЯ КОМАНДУВАННЯ 4-го УКРАЇНСЬКОГО ФРОНТУ І ВІЙСЬК НКВС ПО ЗАТРИМАННЮ ТА ІЗОЛЯЦІЇ ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ УГОРЦІВ І НІМЦІВ ЗАКАРПАТТЯ. In: Науководокументальна серія книг «Реабілітовані історією»

15. Szamborovszkyné NAGY Ibolya: A közoktatás szovjetesítése. In: Kárpátalja története örökség és kihívás, Monográfia, II. RF KMF – „RIK-U” Kft. Beregszász–Ungvár 2021.

Adatközlők:

1. Baksa Zsolt, református lelkész Nagymuzsaly községben
2. Gönczy István, nagymuzsalyi lakos
3. Anna Kovács Hunyady, Hunyady Béla unokája
4. Iváncsik Jolán, nagymuzsalyi lakos
5. Tüzes Irén, nagymuzsalyi lakos
6. Varga Izabella, nagymuzsalyi lakos
7. Pápai Aladár, nagymuzsalyi lakos
8. Hadar Mária, nagymuzsalyi lakos
9. Csuntul Margaréta, nagymuzsalyi lakos